

Mehmed Uzun

Bir Romanın Hatıra Defteri

Türkçesi: Muhsin Kızılkaya

Deneme

1998

Ekim 1998, Salı

Vakit geldi artık, yeni bir romanın notlarını alma vakti geldi de geçiyor bile. Hayırlısıyla, bir aksilik olmazsa eğer, bir buçuk, iki ay içinde yazmaya başlayacağım romanı.

Yeni roman, yedinci romanım olacak; adı henüz belli değil, birkaç çalışma adı var kafamda, ileride sözünü edeceğim... Ama şimdiden yeni romana "Hawara Dicleyê"* diyebiliriz.

"Hawara Dicleyê" ve onun için okunan kitaplar, onun için daha okunacak kitaplar... Dün, bulunması bir hayli zor olan iki nadide kitabı bir sahafta buldum. Pahalı kitaplardı, yine de satın aldım onları:

Thomas Mann'ın *Josef Forsörjaren*'i** ile Mogens Trolle Larsen'in*** *Sjunkna Palats*'ı...****

Mann'ın romanı, "Yusuf" dizisinin dördüncü cildir. İlk üç cildini daha önce almış, dördüncüsünü bulamamıştım. Romanın dili için, bu romanlar önemli esin kaynakları olacak.

* Romanın adı *Hawara Dicleyê* olarak kaldı. İki cilt halinde, *Hawara Dicleyê 1* ve *Hawara Dicleyê 2* adıyla Kürtçe olarak Avesta Yayınları tarafından basıldı. Türkçede de iki cilt halinde yayınlandı, ilk cildinin adı *Dicle'nin Yakarışı*, ikinci cildinin ise *Dicle'nin Stürgünleri* oldu. Sonra iki cilt birleştirildi, *Dicle'nin Sesi* üst başlığıyla tekrar basıldı. Hal böyle olunca, günlüklerde geçen *Hawara Dicleyê* adını bütün metinde özgün haliyle bıraktım. (ç.n.)

** (İsv.) Bu nehir romanı, Türkçede "Yusuf ve Kardeşleri" adıyla Hece Yayınları tarafından 4 cilt olarak yayımlandı. (ç.n.)

*** Mogens Trolle Larsen: Danimarkalı Asurolog. (ç.n.)

**** (İsv.) "Batmış Saraylar" (ç.n.)

Larsen'in kitabına gelince, Layard'a* dair bir kitaptır bu. Mir Bedirhan döneminde Musul'da, Ninova'da bulunmuş ünlü İngiliz arkeolog Layard. Dönemin olayları ve ilişkileri için bu kitap da, Layard'ın kitabıyla birlikte yine önemli bir başvuru kaynağım olacak.

"Hawara Dîcleyê"; 1985 yılından beri kafamın içinde dolanan, üstünde düşündüğüm bir proje fikri o günden beri beni hiç terk etmedi. Suriye'ye Ruşen Bedirhan'ın evine gittiğim, Banya'staki evinin terasına oturup kocası Celadet Ali Bedirhan ile dedesi Mir Bedirhan'ı düşündüğüm yıllardan beri... 1985-1998... Aradan on üç yıl geçmiş. Okumalarla, araştırmayla, alınan notlarla, gezilerle, görüşmelerle, derin derin düşünmeyle geçen tam tamına on üç yıl... Okunan yüzlerce kitap, taranan yüzlerce gazete, dergi ve belge...

Vakit geldi artık... Hoş geldin "Hawara Dîcleyê", hayırlı uğurlu olsun!

7 Ekim 1998, Çarşamba

Evet, "Hawara Dîcleyê"... Kahramanlarından başlayalım önce; önce Bira, Dengbêj Biro, Yezidi Biro... ölümden, yangından kurtulmuş. Yezidi katliamından artakalmış. Çocukluğundan ömrünün sonbaharına kadar tek mil hayatı, bütün ayrıntısıyla, modern bir destan gibi...

Giriş; Mir Bedirhan'ın Emir olup tahta çıktığı günle başlamalı.

Cizîra Botan'da Medresa Sor (Kızıl Medrese) ve orada görülen eğitim... Ses, Dengbêjlik...

1830-40'lı yıllar...

Nasturi katliamının kara günleri...

* Sir Austen Henri Layard: İngiliz diplomat ve arkeolog. Ninova'yı keşfetti ve bu keşfiyle ilgili çok önemli bir kitap yazdı. Kitabı, *Ninova ve Kalıntıları* adıyla Avesta Yayınları tarafından Türkçe olarak da yayınlandı. (ç.n.)

Hapishane yılları...

İsyan yılları...

Ve sürgün yılları...

Ve her zaman, her yerde Mir Bedirhan'ın yanından ayrılmayan Biro...

Biro; iflah olmaz bir duygu adamı, düşlerde, hayal aleminde, kâbusların içinde yaşayan, hüner sahibi, kadife sesli adam. Ezik, yalnız, kimsesiz, yaralı...

"Hawara Dicleyê"; esaret altında yaşayanların romanı, mazlumların anlatısı, güçlü orduların ağır darbeleri altında parçalanmışların... Aşkları onların, özlemleri...

10 Ekim 1998, Cumartesi

Bu yılın Nobel Edebiyat Ödülü önceki gün açıklandı.

Portekizli yazar José Saramago aldı bu yılın Nobel'ini.

Çok isabetli bir karar, çok iyi bir yazar, çok saygın bir isim... Birkaç yıldan beri aday olan Saramago, bir romancı, güçlü bir anlatıcı. Thomas Mann, Eyvind Johnson,* André Gide geleneğinin sürdürücüsü... Hemen kütüphaneme baktım, üç kitabını buldum raflarda, *Baltasar och Blimunda*** ile iki kitabı daha...

Üçü de çok güçlü romanlar...

Geçen sene Türkiye'deyken, ciddi yayınevlerinden biri olan Can'a önermişim Saramago'yu. Ama yayıncı Erdal Öz, Saramago'nun adını bile duymamıştı.

Ödülün açıklandığı perşembe günü sabah saatlerinde Yaşar Kemal telefon etti, ödülün bu yıl Portekiz'e, Saramago'ya gideceğini söyledim ona. Saat 13.00'te dediğim oldu. (Yaşar Kemal'le Saramago tanışıyorlar, ikisi de Paris'te aynı akademinin üyeleri.)

* Eyvind Johnson: İsveçli romancı, 1974 yılında Harry Martinson ile birlikte Nobel Edebiyat Ödülü'nü aldı. (ç.n.)

** (İsv.) "Baltasar ile Blimunda." (ç.n.)

Saramago ile “Hawara Dîcleyê”, ne alaka? Dil ve tarihsel örgü, romanın sayfaları arasında...

12 Ekim 1998, Pazartesi

İsimler: “Hawara Dîcleyê”, “Xezeba Dîcleyê”, “Nalina Dîcleyê?”* ve daha bahsedeceğim birkaç isim daha...

Roman kurgusal olacak. Sırtını 1830-40-50’li yılların gerçeklerine yaslayacak, içinde Mir Bedirhan, Yêzdîşêr gibi gerçek kişilerle, Nasturi katliamı, Kürt aşiretlerinin savaşları, Bedirhan Bey isyanı gibi gerçek olaylar yer alacak. Ama romanın asıl kahramanları hayali, kurgusal kahramanlar olacak; Dengbêj Biro, Stêr gibi örneğin.

Evet Stêr, Biro’nun büyük aşkı, ölümden, ateşten ve katliamdan kurtulmuş Nasturi kızı.

Stêr, yani Ester; Biro gibi yaralı, kimsesiz, boynu bükük, bıçare. Ve başından geçenlerin otuz iki kısım tekmili birden.

Biro ile Stêr’in aşkı yaralıların, çaresizlerin aşkı olacak.

Mazlumların, esirlerin aşkı.

Stêr, uzun boylu, sarı saçlı, mavi gözlü bir huri gibi...

13 Ekim 1998, Salı

Dün akşam Uppsala’da, Gottsunda Kütüphanesi’nde bir konferanstaydım, 50-60 kişilik bir dinleyici topluluğu vardı. Kütüphanede benim de birkaç kitabım vardı. *Evdalê Zeynikê’nin Hayatından Bir Gün’ün* Arapçası da yerini almıştı kütüphanenin rafında.

Ünlü dengbêj Evdalê Zeynikê ve romanı... Dördüncü romanıdır bu. Anlatısı destan, efsane anlatısına benzer. Destansı, berrak, sade bir dille yazmaya çalıştım onu.

Ama “Hawara Dîcleyê” öyle olmayacak. Birçok olay olacak romanda, bir sürü kahramanı olacak. Becerebildiğim kadar güç-

* “Dicle’nin Yakarışı”, “Dicle’nin Gazabı”, “Dicle’nin İniltilisi”. (ç.n.)

lü, doyurucu, dolgun bir dil kullanmaya çalışacağım. Roman, tarih, folklor, sözlü ve klasik edebiyattan yararlanacağı halde modern teknikleri elden bırakmayacak, olay örgüsü, temposu, dili ve üslubuyla modern bir roman olacak.

İsveç gazeteleri Saramago'yla konuşuyorlar. Saramago diyor ki, "Gökkubbenin altında söylenmemiş, yazılmamış hiçbir şey kalmadı aslında. Bize kalan sadece anlatım teknikleridir..." Geçen sene de Stockholm'de benzer görüşünü tekrarlamıştı.

Ama ben bu fikre katılmıyorum. Doğru bulmuyorum söylediklerini. Henüz her şey anlatılmış değil, yazılacak şeyler bitmiş değil henüz. Esaret altında, dilleri yasaklanmış halklar henüz sözlerini söylemediler. Söyleyeceklerini söylemeye izin verilmedi çünkü. Kürtler, Kürt dili ve anlatıları gibi, bakır...

22 Ekim 1998, Perşembe

Salı günü Göteborg'daydım, üniversitede bir konferans verdim. Yarın sabah erken bir saatte tekrar gideceğim, kitap fuarı var bu kez de.

Bu arada güzel bir haber; *Aşk Gibi Aydınlık Ölümler Gibi Karanlık* romanımın çevirisini bitirdim. Altı yedi aydan beri romanın Türkçe çevirisi üzerinde çalışıyordum.*

Helwest dergisinde, *Aşk Gibi Aydınlık Ölümler Gibi Karanlık* üzerine, M. Yılmaz adıyla uzun bir yazı çıktı. Kürtçe eleştiri alanında dikkate değer önemli bir yazı sayıyorum onu.

* *Aşk Gibi Aydınlık Ölümler Gibi Karanlık* romanı yayınlandıktan sonra, Mehmed Uzun, kendisi Türkçeye çevirdi kitabı. Haklı bir gerekçesi vardı. Kürtçeden Batı dillerine doğrudan çeviri yapacak çevirmen hemen hemen yok denecek kadar az. Dolayısıyla Uzun'un romanlarını ikinci dilden, yani Türkçeden başka dillere çeviriyor çevirmenler. Yayıncılar da ya orijinal dilden ya da biliyorsa eğer o dili, yazarı tarafından yapılmış tercüme tercih ediyor. Uzun, yayıncıların bu isteğini yerine getirmek için bir denemeye girişti, ancak daha sonra kendisi de hak verdi ki, yazarlıkla çevirmenlik çok ayrı şeyler. Daha sonra adı geçen romanı ben tekrar Türkçeye çevirdim. (ç.n.)